

Oswaldo Cariola,
Frank Grohmann,
Lis Haugaard,
Laurits Lauritsen.

PSYKOANALYSEN

«I skriftemålet siger synderen, hvad han ved;
i analysen skal neurotikerens sige mere. (...)»
"Så forstår jeg det alligevel ikke", lyder indvendingen.
"Hvad skal det egentlig betyde: Sige mere, end han ved?" »

Spørgsmålet om lægmandsanalysen, 1926

Hvis der knytter sig et ansvar til psykoanalysen, hvad kan det da være? Er det mon patienten (med *primum non nocere's* agtværighed som rettesnor) eller måske troskaben over for et videnskabeligt ideal (her med hin *hypothesis non fingo* som vejviser) eller såmænd oldtidens kærlighed til viden og dens *Kend dig selv* som fordring? Besvarelsen af dette spørgsmål vil ikke blot afspejle den opfattelse, man i så fald måtte have af psykoanalysen som disciplin, den afgør også dens eksistensbetingelser overhovedet. Vi hævder — og mener tillige at kunne begrundede det ud fra rationelle kriterier — at psykoanalysens ansvar knytter sig til anerkendelsen og håndteringen af (det fænomen Sigmund Freud fik benævnt som) *overføringen* og navnlig til det reelle der forårsager den, nemlig (hvad Jacques Lacan så på sin side betegnede som): *analytikerens ønske*.

Vi hævder at *ønskets dimension* som egentligt og afgørende menneskeligt træk, er hvad psykoanalysen forholder sig til og som psykoanalytikerens har at stå bi, med sin akt. Terapeutikken, erkendelses-interessen og filosoferingen kommer med i købet. For ligesom *overføringen*, hvis konkrete udformning aftegner analysandens ønske i ekstensionen, er *analytikerens ønske* et begreb der udarbejdes i kølvandet på Freuds opdagelse af det ubevidste. Det henviser således på ingen måde til denne eller hin psykoanalytikerens faktiske ønske om det ene eller det andet — om det så er 'patientens' ve og vel eller realiseringen af egne idealer om at være en god terapeut. *Analytikerens ønske* er den logiske pendant til analysandens henvendelse, det modstykke der forårsager, modtager og muliggør analysen af den givne overførings forudsætninger.

Antagelsen af ønsket som ubevidst drivkraft er selve hjørnestenen i psykoanalysens anskuelse af sjælelivet, den er grunden til Freuds mangeartede undersøgelser udi metapsykologien og andet. Spørgsmålet om *analytikerens ønske* føjer sig til studiet af ønskets status overhovedet og giver adgang til dets måske mest radikale udformning.

Hvad der indtil nu er fremlagt ville kunne opfattes blot på idéens plan. Men vi forstår idéen således, at den kræver det vovestykke som virkeliggørelsen er.

FREUDS AGORÁ er et initiativ som har psykoanalysen som objekt og uddannelsen af psykoanalytikerne som sigte. For at opnå dette giver vi os Freuds 'Trieb' og Lacans 'désir de l'analyste' som mål og med. I den forstand er FREUDS AGORÁ udtryk for et begreb som nu søger sin ekstensionelle form. Derfor lægger vi i det følgende ud med:

- *en redegørelse for nogle standpunkter vi synes er med til at aftegne det felt, inden for hvilket vi mener os berettiget til at udføre vores virke,*
- *at fremsætte nogle forslag til hvordan projektet kan gennemføres, og*
- *at bringe nogle minimale praktiske bemærkninger.*

GRUNDLAG

Psykoanalysen som vedvarende undersøgelse

Psykoanalysen er en indretning som gør det muligt at undersøge de *forudsætninger* der gælder (i talen, samtalen og andre foregangsbaserede udvekslinger) for de *forestillinger*, der bærer psykiske akter.

Allerede i slutningen af 1880'erne blev Freud klar over, at disse forudsætninger er *ubevidste* — dvs. ikke-tilgængelige for de bevidste, selv-reflekterende tiltag ("introspektion"), som mange mennesker ellers kaster sig dramatisk ud i for at bringe klarhed i deres personlige virvar, kaos og lidelse.

Freud opdager også, at det ubevidste giver sig til kende i kraft af visse psykiske fænomener (en slags psykisk syntese han da kalder *ubevidste dannelser*: drømme, vitser, fortælelser ...), og i nogle af de fænomener, vi desuden har grund til at opfatte som *symptomer* — når de stiller sig i vejen for den enkeltes udfoldelse, ikke kan tilskrives en organisk kilde og navnlig når de viser sig som resultat af en procedure af afværgende art, som det menneskelige subjekt sætter i værk.

At der gives fænomener af symptomatisk karakter som er ubevidst betingede, er vel nok en af Freuds allerstørste opdagelser. Studiet af hvorledes dette kan forekomme og af de implikationer det har for både begribelsen og håndteringen af det menneskelige sjæleliv, bestemmer derfor psykoanalysens udformning. Bl.a. opfattelsen af symptomet som en ubevidst dannelse får Freud til at interessere sig for *fortrængningen*, dens forbindelse til sexuationens indskrivning og måden hvorpå den påvirker subjektets tale.

Psykoanalysen er dermed straks fra begyndelsen en kompleks størrelse (undersøgelse, forudsætninger, forestillinger, dannelse, symptom, afværge, fortrængning ...), forankret i en

antagelse om at sjælelivet er rationelt funderet og med et krav om at udarbejde en specifik begrebslighed til studiet heraf som opgave. Hermed menes, at sjælelivet *kan* forstås, og at man *kan handle* på det grundlag.

Det psykiske apparat

Det er i denne forbindelse at studiet af *det psykiske apparat* bliver påkrævet: afgrænsningen af dets drivkraft må præciseres, seksualitetens deltagelse i konstruktionen af *den psykiske realitet* undersøges og i det hele taget må det afklares, hvorledes dette apparats grundsten (forestillingerne og deres sammensætninger) konstitueres og sammenvirker.

Freud tænker det psykiske apparat som en sammensat størrelse, hvis formål i første omgang sandsynligvis er at få skabt en virkelighedsfornemmelse kvalificeret nok til, at mennesket kan overleve og reproducere sig, men som i forbindelse med dets tilblivelse og udformning producerer en psykisk realitet, hvis styrende element, ønsket (*Wunsch*), får en udslagsgivende plads i apparatets videre virke (både begrebsligt og realt). Ønskets fremtrædende plads, sådan som Freud forstår det, skyldes: 1) dets kvalitative beskaffenhed, der tager vedvarende ophold i de forestillingssammensætninger det psykiske apparat består af; 2) dets udfoldelse i takt med de kvantitative besætninger af driftmæssig art, som libidoens udvekslinger foretager; 3) dets indhold der til enhver tid tematiserer seksualitetens blindgyder. Det ubevidste ønske er med andre ord kernen i Freuds psykiske apparat, ja udgør dets definition overhovedet.

De vanskeligheder af psykologisk art den enkelte kan erfare på sin vej igennem livet, kan herefter grundlæggende tilskrives forhold der vedrører det psykiske apparats funktion: Det være sig som følge af topiske komplikationer som kan ramme forbindelsen til den ydre virkelighed, dvs. det, der set ud fra det psykiske apparat fremtræder som sådan; eller på grund af dynamiske konflikter som vanskeliggør samarbejdet imellem apparatets forskellige dele, hvilket i værste fald også kan producere en sær virkelighedsopfattelse, men som sædvanligvis især besværliggør den enkeltes deltagelse i den pågældende virkelighed; eller endelig, i forlængelse af forstyrrelser i den økonomiske organisering som f.eks. kan medføre vanskeligheder i forbindelse med de procedurer der indgår i identifikationsprocesserne (objektvalget, sublimering og andet).

Sjælelivets seksuelle beskaffenhed

Det forhold, at Freud lagde vægten på den *seksuelle* karakter ved de fænomener han undersøgte og bragte for dagen, har en meget afgørende betydning for, hvorledes vi stiller os som modtagere af psykoanalysen i dag. For med den "kvindefrigørelse" som fulgte i kølvandet på den psykoanalytiske bevægelse i begyndelsen af det tyvende århundrede og uagtet dens eventuelle socialpolitiske landvindinger¹, er netop selve det uhåndterlige ved sexuationsprocessen, som Freud opdagede, røget i baggrunden.

Det væsentlige er imidlertid nok, at den nævnte *seksuelle* karakter af fortrængningsmekanismen og dermed af det ubevidstes *materialitet*, forekommer endnu mere dunkelt og for-

¹ Herunder en slags frigørelse af seksualiteten, der ikke skal diskuteres her, som i slutningen af det samme århundrede syntes at forsegle dette spørgsmål i sociologiske gevanter – godt hjulpet i øvrigt af den borgerlige families idealers hensygnen og en vis bekæmpelse af de patriarkalske livsformer heri.

trængt i dag. Psykoanalysen må tage bestik af dette 'paradoks', som blot er endnu en modstand mod det ubevidste, og handle derefter. Dvs. forsøge at finde udveje for den etiske *subversion* (moralen vil altid blot halte bagefter), som Freuds arbejde repræsenterer, i en verden hvor den *infantile seksualitet* (dvs. en produktion af oprindelsesmyter) synes endnu mere tabuiseret, fordi den nu er genstand for *konsum* slet og ret (pædofili og reklame for at sige det kort).

At insistere på det *infantile* i seksualiteten, på fortrængningens *funktion* som rettet imod (og fra) det seksuelle og den ubevidste *materialitet* som havende seksuel værdi, er at tage højde for den gennemgribende undersøgelse af menneskets forhold til talen og sproget, som forudsætter kønnet: for talen er kønnet. Således en fornyet formulering af den omvæltning psykoanalysen påførte kulturen, da Freud vover at tage afsæt i sine egne fantasmer, i analyser af drømmen, hysterien og så videre.

En genoptagelse af hvad psykoanalysen har at sige i dag, kræver en genformulering af og redegørelse for seksualitetens plads i subjektivering. Et arbejde vi, i og med Jacques Lacan, kan aftegne med sondringen mellem kønnet (som biologisk forekomst og binding), seksuallivet (som fænomenologisk udformning og praksis) og sexuationen (som logisk bestemmelse af de mulige positioner for subjektets stilling).

Overføringen og analytikerens deltagelse deri

Den undersøgelsessituation, som psykoanalysen igangsætter, ind-drager en grundlæggende forudsætning, nemlig den, at "tale forudsætter lytten" og at "lytten frigiver tale" — en "fri tale", som, idet den udfoldes og når sine grænser, tillige viser sig at være bundet af sine helt egne antagelser, dvs. af den Anden².

Mennesket henvender sig, idet det siger noget, kalder på og påkalder sig nogen i sin tale — og det uanset hvad det siger, og til hvem det end henvender sig: således er det naturligt nok, en følge af talens struktur kan man sige, at Robinson må møde sin Fredag, da han står over for sine egne fodspor.

Talen afkræver subjektet en kønnet position for så vidt som subjektivering — dvs. hvad jeg møder når jeg anerkender den Anden—, kvitteres med seksualitet, nemlig den jeg må give afkald på. Her er det, at Freud opdager, til sin egen dybe forbløffelse — og tilmed egen store affektive belastning —, at denne tale, midt i den analytiske erfaring, bæres af en *ubevidst overføring* som vidner om subjektets grundlæggende kommers med denne Anden fra dets tilblivelse af. Dette bliver så afgørende for ham, at Freud anvender indsigten til at bestemme hvad det er, der får psykoanalysen til at virke: nemlig en klinisk situation, som skabes når en person (en analysand) beslutter sig for at henvende sig til en instans (en lytten), med henblik på at få adgang til sine egne forudsætninger.

Psykoanalysen består da i selve den omstændighed, at idet det lykkes mig at rette min henvendelse på den anden side af denne lyttende afgrund i mig selv (og, i videre forstand, mellem mennesker i det hele taget), får jeg en mulighed for at undersøge hvorledes disse forudsætninger organiserer min subjektive skæbne, og hvordan disse tillige står i intim forbin-

² I første omgang kunne man nøjes med at tale om denne anden i den udformning som Kristendommens næsten giver den. Den Anden ("den store Anden") er en af Lacans formuleringer vedrørende talens og sprogets funktion og felt i psykoanalysen, som vi vil vende mere specifikt tilbage til om nogle få sider.

delse med de antagelser jeg gør mig vedrørende mit køn.

For at dette kan lade sig gøre er der dog brug for nogle mennesker, som ikke kun har forståelse og anerkendelse for det arbejde et sådan projekt indebærer. De skal ligeledes være i stand til både at give og lægge krop (og dermed berettigelse), til selve antagelsen af denne mulighed, hvilket så sker ved at give plads til formodningen om, at der findes en viden et sted som tilkommer mig, som jeg ikke kender noget til, men som det er muligt at fremskaffe (altså både frembringe såvel som bringe for dagen).

Psykoanalysens mulighed ligger i selve artikulationen af en sådan formodning. Den kan derfor kun være en klinisk situation, hvor både den der henvender sig og den der tager imod henvendelsen (analytikerens: dvs. ligeledes en analysand, som dog formodes at være kommet ud for og har analyseret sin egen overføringsproduktion under et lignende forløb), deltager i erfaringen, om ikke på lige fod, da de har hver deres opgaver og ansvar, men begge styret af ønsket.

En sådan forståelse af erfaringens betingelser ser nødvendigvis bort fra visse normative og ideologisk bundne betragtninger omkring begrebsparret overføring / mod-overføring, for i stedet at spørge direkte til deltagelsen af *analytikerens ønske* i overføringsdialektikken.

Kroppen og fortrængningen

Kroppen er i umiddelbar forstand det felt, hvor seksualiteten, dvs. det ubevidstes realitet, giver sig til kende. Også i analysen. Ikke blot fordi kroppene i morfologisk forstand er forskel-lige (lige i forhold til en forskel som deler dem i to!)³, men fordi kroppene finder deres leje i det felt hvor *driften* hersker — driften, hvis økonomiske sammenfærdsel, siger Freud, for bestandig organiseres omkring et manglende objekt.

At seksualiteten som oplevet handling lader subjektet spaltes i en uafgjort nydelse i (eller af?) sin krop i (eller af?) mødet med den anden-s krop, får ikke kroppen til alene at være bundet til kønnets organiske dimension. Det er snarere som følge af dets binding til talen, at subjektet ser sig nødsaget til at anerkende eller miskende (for eksempel som fortrængning) *kønnet som forskel*. Og fordi den analytiske erfaring netop fordrer den enkelte til at undersøge de bindinger det nødvendigvis praktiserer med sin egen tale, kan modstanden mod denne forskel også manifestere sig som erotisering og lovprisning af kroppens velsignelser. Anvendelsen af fallossen til fornægtelse af kastrationen, kan man sige.

Fortrængningen heraf — af kønnet som forskel — er en almen sag. For enhver tale og ikke mindst enhver diskurs der forfægter frimodighed — det være sig, i dag, som liberalisme eller radikal fremmedgjorthed (herunder igen! den som fremmedhadet frem-fører) —, bestiller ikke andet end at fortrænge kønnet, det vil sige netop forskellen, altså det forhold, at når vi taler, ja så taler vi (om) kønnet, seksualiteten. Når mennesker taler, nyder de — også når de taler ved at tie. Mennesker taler nydelsen frem ved at fortrænge den forskel hvorpå talen bygger.

³ Hvilket ret beset (sic!) er blot en sag for øjet, et øje-bliks anerkendelse, som foregår ved fødslen, hvor den Anden (gen)finder sted.

Anerkendelsen af fortrængningen definerer psykoanalytikerens og dens klinik

Fortrængningen fremstår som noget så afgørende for Freud, at han ganske tidligt udtrykker, at enhver, der i den kliniske situation *anerkender fortrængningen* (og dermed det ubevidste, seksualiteten og overføringen) er *psykoanalytiker*. Denne dimension af at anerkende fortrængningen og den ubevidste overføring, har meget omfattende konsekvenser for, hvad psykoanalysen kan sige om analytikerens og den analytiske situation. Store dele af det teoretiske arbejde i analysen består netop i udredningen af de særlige forudsætninger som sådanne antagelser fører med sig.

Anerkendelsen af fortrængningen som *klinisk virkelighed* samt måden hvorpå der gives en rationel redegørelse for fænomenets mulighedsbetingelser, bestemmer psykoanalytikerens position som grundlæggende *etisk*. Den bestandige undersøgelse af det ubevidste i både dets topiske, dynamiske og økonomiske aspekter, som Freud lægger for dagen, er i sig selv udtryk for den etik der organiserer psykoanalysen. For det gælder netop (og netop for psykoanalysen selv) om at formulere disse implicitte antagelser på en måde der gør det muligt at forholde sig til dem. Heraf det ansvar der påhviler analytikerens med hensyn til at redegøre for sine forudsætninger.

Freuds egne bestandige undersøgelser og teoretiske udredninger, hvor han gør det nødvendigt for os at opdage ikke kun "ønsket", "begæret", "driften" eller "libidoen", men også narcissismen og den elementære seksuelle struktur (Ødipus-komplekset) i menneskets liv, er vejen vi følger.

Den *kliniske virkelighed* psykoanalysen har med at gøre har overføringen, talen og fortrængningens realitet som erfaring. Dette gør psykoanalysen til en helt anden praksis end ethvert terapeutisk (lægeligt eller spirituelt), religiøst, politisk og andet lignende tiltag, fordi seksualitetens dimension er til stede i alle de momenter som forløbet består af. Den klinik som psykoanalysen foranlediger, udspiller sig i den forstand ikke bare imellem de to personer, med eller uden divan i øvrigt, dens egentlige akse er selve det afhængighedsforhold — ja, et ægte kærlighedsforhold —, som dermed etableres. Klinikeren og patienten er med andre ord del af samme tableau.

Det siger sig selv at måden dette anskues på har konsekvenser for både den kliniske fremlæggelse, *Darstellung*, og for den type teori der underbygger denne. De forskellige analytiske traditioner beror på dette forhold.

Den eneste autorisering der gælder i psykoanalysen, er den der lader analysanden gennemføre sin analyse

Der findes kun den psykoanalyse som analysanden udfører, for så vidt denne autoriseres af en psykoanalytiker. Dette er derfor ikke uafhængigt af den opfattelse, psykoanalytikerens forfægtet. Den faktisk effektuerede analyse afhænger således af de hypoteser, antagelser og formodninger som psykoanalytikerens producerer eller anvender på *sin egen* (lad os sige: hans eller hendes selvopfattelse), *analysandens* (den måde analytikerens opfatter analysanden og dennes henvendelse), *psykoanalysens* (hvad det er analytikerens forventer af den, de begreber han eller hun anvender for at begribe den, osv.) og *den psykoanalytiske institutions* vegne

(analytikerens opfattelse af sine kollegaers plads i arbejdet: som ligegyldige, som overjeg, osv.).

At tage udgangspunkt i Freuds mest minimalistiske formulering: nemlig, som sagt, at enhver der anerkender fortrængningen er psykoanalytiker, kræver at man anskuer autoriseringen fra en anden kant end den sædvanlige. Spørgsmålet er, hvad der er på færde, når en analytiker autoriserer sig. For det er da klart at diplomer (hvor de end kommer fra), 'regelrette træningsforløb', hysterisk identifikation eller viljesbeslutninger ikke slår til i denne sammenhæng. At man nedsætter sig som analytiker betyder ikke i sig selv, at det også er psykoanalyse der bedrives. Og det sker heller ikke én gang for alle — for ved hver eneste ny henvendelse står spørgsmålet ganske åbent; og i virkeligheden gælder det for hver eneste gang vi møder analysanden.

Men hvori består analytikerens autorisering da?

Det afgørende skridt for at kunne besvare autoriseringsspørgsmålet består i at anerkende, at forudsætningen for at jeg kan forholde mig til den fortrængningsorganisering der sammensætter mit liv, er at jeg autoriserer mig til at udføre (eller gå igennem, gennemføre) en analyse af den. Den psykoanalytiske tradition har forholdt sig til autorisering på en netop ganske traditionel måde, ved især at diskutere hvordan analytikeren skulle opnå denne autorisering. Men vi bliver nødt til at huske, at det frem for alt er analysanden der har brug for en autorisering — for at gennemføre sin analyse — at analytikeren også er en analysand og at analysanderne i de fleste tilfælde helst vil afstå fra det. Analytikeren kan i den forstand defineres som den agent, der er i stand til at autorisere en analysand til at lave sin analyse og kan føre vedkommende så langt i det arbejde som overføringen rækker. Det siger sig selv at det kræver, at analytikeren er i overensstemmelse med sine egne overføringsmæssige sammenhænge, dvs. sit eget autoriseringskompleks. Derfor kan det kun være refleksionen over egen erfaring som analysand (altså sin erfaring med analysen af den autoriseringsramme og/eller (familie)roman, vedkommende selv har måttet udføre for at kunne komme i nærheden af sine subjektive betingelser) der for alvor kan underbygge analytikerens hverv.

Den autorisering vi her taler om angår derfor også i høj grad spørgsmålet om hvilken plads, vidensdimensionen har i psykoanalysen. Dette er en sag som vedrører hver enkelt af os, i 1) vores forhold til vores egen viden, 2) vores muligheder for at konfrontere os med den (dvs. sætte den på prøve), 3) vores mulighed for at løsrive os fra den moderkrop hvor viden i udgangspunktet befinder sig i, og hvor den er eet med nydelsen — en sammenblanding, som sædvanligvis gør os uvægerligt ubegavede.

Dette stiller os over for en meget kompliceret men samtidig aldeles afgørende problematik i både praktisk og teoretisk henseende: nemlig om forskellen på videns 'væsen' når den alene funderes i nydelse (navnlig, som sagt, moderens nydelse, dvs. som incestuøs praksis) og når den funderes i den nødvendighed som ønskets dialektik indfører. Forskelle i kurens håndtering har med dette problem at gøre.

Erkendelse, tro, overbevisning og analytikerens ønske

Ikke mindst i spørgsmålet om analytikerens autorisering kan vi følge Freuds bestræbelser på at tydeliggøre de opdagelser, han gjorde. For i klinisk henseende blev han absolut udfordret

med hensyn til de ”lægelige kompetencer”, han mente sig i besiddelse af — livet igennem bevarede Freud den lægelige specialistplacering, han oprindeligt havnede i, nemlig ”nervelæge”.

De kliniske opdagelser udfordrer ham også teoretisk; han blev jo som bekendt nødt til at tænke teoretisk nyt, eftersom ingen af samtidens teorier kunne redegøre for de fænomener, han stod overfor. Nødvendigheden af teoretisk nytænkning rummer den indre nødvendighed af at benævne mange træk og navngive de antagelser, vi må gøre os, for at forholde os til de uafviselige kliniske sammenhænge, vi står overfor. Dette særlige historiske udgangspunkt for udviklingen af psykoanalysen og den psykoanalytiske teori, er blevet til et kendetegn for psykoanalysen, som vi må fremhæve. Dette gælder også aktuelt, for vores egne bestræbelser — og til enhver tid.

Derfor er der gode grunde til at vi genoptager spørgsmålet om lægmandsanalysen og diskuterer den definition Freud giver af den, idet han siger at: lægmand = ikke-læge. Især fordi hele hans argumentation⁴ taler imod det, for så vidt han dér netop fremfører at analytikerens hverken kan nøjes med at være ikke-læge eller læge. For det handler snarere om at kunne definere, hvad det er der kendetegner en psykoanalytiker uden at skulle henvise til andre discipliner. Freud er ganske vist udmærket klar over hvad han taler om (som fornemmelse, som erfaring, som strategisk sigte), men han har ikke begrebet til at sige det. Derfor må han vel også sige noget mere, sige mere end han ved (jf. citatet i begyndelsen af denne tekst). For «Lægmandsanalysen» kredser omkring »analytikerens ønske« uden at kunne sige det. I den forstand taler, (skriver) Freud til dem, der kan fastholde den dimension ved analysen — som han kender så udmærket (personligt), men som han ikke kan formulere (måske er det hans videnskabelighed der står i vejen)—, til dem, som kan placere sig hinsides læge/ikke-læge diskussionen. Lægmandsanalysen placerer sig ligeledes hinsides dichotomien: erhvervet/ikke-erhvervet, såvel som faglig /ikke-faglig viden.

Hvad er det for en tro analytikerens kan vie sig til, ja »*Was darf ich hoffen?*« som Kant spurgte? Hvor kan jeg hænge min hat, så at sige, når jeg indser, at jeg, for så vidt jeg placerer mig som psykoanalytiker, ikke kan vejlede min praksis eller min tænkning ud fra de kriterier som det lægelige virke tilbyder mig? Lacan gør kort proces hvad dette angår: *On ne saurait ici que remarquer qu'à ce libertin près qu'était le grand comique du siècle du génie, on n'y a pas, non plus qu'au siècle des lumières, attenté au privilège du médecin, non moins religieux pour-tant que d'autres.*⁵

Dvs. ingen tro. Ingen tro som analytikerens kan henvise til (hverken som ideal eller som objekt), for den nødvendighed som psykoanalysen hævder, er ikke historisk, dvs. kontingent, men logisk. Hvorfor det ikke kan nytte noget, som Lacan bemærker videre i sin tekst, at analytikerens nøjes med at gemme sig bag ved agtværdigheden. Noget som Marquis de Sade åbenbart havde fået øje på med hensyn til medicinen, og som vi må lægge vel mærke til i vores egen praksis. For det er noget meget væsentligt der her er på færde, også for vores helt egne bestræbelser. Thi præcis på det punkt er medicinen et religiøst tiltag (Lacan præciserer

⁴ I «Spørgsmålet om lægmandsanalysen», 1927. En nærmere læsning af denne tekst vil vi fortage i det kommende forår.

⁵ "Her skal der lige gøres opmærksom på, at bortset fra hin libertin, ham der var den store komiker i geniets århundrede, har man ikke — ej heller i oplysningstidens århundrede—, antastet lægens privilegium, selv om det ikke er mindre religiøst end andre." (I "Le Trieb de Freud et le désir du psychanalyste", *Écrits*, side 854). De følgende afsnit i paragraffen støtter sig til denne tekst. En tekst som vi i øvrigt mener må tages systematisk op i den kommende tid.

det efterfølgende i den nævnte tekst). Og det er også på dette punkt at Freud har sit forbehold over for det lægelige, uden at han dog kan argumentere videre i den henseende.

For vores vedkommende, her, er det tilstrækkeligt at konstatere, at vi vedkender os denne vurdering, og det projekt vi hermed argumenterer for, har som hensigt at tage konsekvenserne heraf.

Men, kan man måske spørge, kan man bare ikke sørge for at sekularisere foretagendet, så psykoanalysen kan fremstå som en lægelig gerning uden at psykoanalytikerne er læger i øvrigt? Nej, svarer vi, på ingen måde. For vi vinder nemlig ikke noget ved det. Vi bidrager derimod til, at det vi netop ikke ønsker (hvis det altså er rigtigt at analysen ønsker at den enkelte skal sørge for en overensstemmelse med sig selv ved at tage stilling til sine egne forudsætninger) sker: ensretning, fremmedgørelse, udrensning — 'rationalisering' kaldes det i dag. At sekularisere den lægelige akt er at forblive i den religiøse sammenhæng som medicinen funderes i. Hvilken sammenhæng? Den, som eskatologien til enhver tid udstikker (altså den forståelsehorisont, der tænker i termer af: det yderste formål; under evighedens bestemmelse; det endelige gode).

Spørgsmålet om lægmandsanalysen er alt i alt spørgsmålet om betingelserne for psykoanalytikerens uddannelse. Og spørgsmålet om psykoanalytikerens uddannelse afhænger af, hvad der forventes af en psykoanalytiker. For analysen rækker ikke længere end dér, hvor analytikerens selv kan nå hen.

Dette rejser så spørgsmålet om det ansvar der påhviler psykoanalytikerens med hensyn til hans og hendes praksis når det gælder om at gennemføre noget som ikke kan begrundes eskatologisk. For hvad begrunder den så?

FORSLAG

1) Ja, hvordan begrunder psykoanalytikerne deres praksis? At tage stilling til dette spørgsmål er, mener vi, det samme som at indtage et etisk standpunkt. Og ved etik forstår vi her hverken et abstrakt moralfilosofisk eller normativt deontologisk kald, men en konkret og målrettet anerkendelse og positionering med hensyn til den første årsag — ønskets årsag. For et etisk standpunkt vil her, som altid, sige måden man forholder sig til talens funktion overhovedet. Med den, for psykoanalysen, særlige omstændighed (som også definerer psykoanalysen og dermed psykoanalytikerens), at der i dens praksis ikke kan være tale om at håndtere den nævnte funktion for at fremme tribunen eller tribunalet.⁶

Det drejer sig derfor om at fremme en samarbejdsform som giver anledning til noget andet (etwas Andere) end en overbevisende (eller forførende, klagende, prædikende, anklagende) tale. En sammenhæng hvor man blot siger, hvad man har at sige og gør det på en måde som er så tæt op ad det, man ønsker at sige, som muligt.

⁶ Som Lacan bemærker det. Jf. Lituraterre, in *Autres écrits*, 2001, s. 18.

Derfor opretter vi hermed en AGORÁ , dvs. et åbent rum, for åbenhjertelige udvekslinger, som vi tilmed kalder FREUDS AGORÁ , for således at markere at der er tale om et rum viet til studier, diskussion, kritik, udvikling og andet relevant af Sigmund Freuds indsats, ud fra den betragtning (som er altså et standpunkt vi vælger at tage), at psykoanalysen er et kultur-anliggende som angår alle livets aspekter, og som derfor ikke kan reduceres til at være en intervention som udelukkende beskæftiger sig med, hvad den sociale betragtning definerer som patologisk.

2) Vi konstaterer at der gives en videreførelse af psykoanalysen. Men vi konstaterer tillige at dette ikke sker som følge af videreførelsen af en erkendelig viden, eftersom psykoanalysen ikke lader sig videreføre i kraft af undervisning⁷ — terminologien til trods er psykoanalysen hverken en metode eller en behandlingsteknik. Og idet vi definerer psykoanalysen som en erfaring hvor subjektet har en mulighed for at komme i overensstemmelse med sig selv (dvs. nå en afklaring med sit ønske), er spørgsmålet om hvordan denne mulighed overhovedet gives, stadig gyldigt. Derfor må FREUDS AGORÁ ikke blot være et sted hvor man mødes ud fra den enkeltes interesse, med også en SKOLE FOR PSYKOANALYSEN, dvs., i vores forståelse, et sted hvor de spørgsmål psykoanalysen selv rejser tages til efterretning.

Kan psykoanalysen retfærdiggøres? Dvs.: Kan psykoanalysens eksistensberettigelse begrundes på rationel vis? Således det spørgsmål som vi, psykoanalytikere af i dag, hundrede år efter Freuds første ansatser, stadig har til gode at besvare. Måske er feltets natur af en sådan beskaffenhed, at vi aldrig nogen sinde vil kunne besvare det. Men i så fald må det da begrundes hvorfor. For ethvert muligt svar vil under alle omstændigheder angå definitionen af 'det ubevidste'. Og dets bestemmelse, anskuelse og håndtering vil til enhver tid sige noget om hvordan disciplinens funktion og felt (samt dermed også psykoanalytikerens plads deri) begribes.

Det gælder nu, for os, om at få FREUDS AGORÁ – SKOLE FOR PSYKOANALYSEN til at autorisere sig selv til, som institution, at gå i gang med studier af sådanne spørgsmål. Vi satser på, at selve projektets igangsættelse vil virke uddannende for medlemmerne, hvad de end vil bruge en sådan uddannelse til.

3) Hvis FREUDS AGORÁ findes som begreb, altså i intension, findes SKOLE FOR PSYKOANALYSEN, dens ekstension, endnu ikke. Det er dét det handler om at få produceret. Vi forstiller os en klar decentral *modus operandi*, hvor forskellige selvstændige afdelinger drøfter specifikke spørgsmål og løser de opgaver, de selv giver sig i det tempo og med de midler de selv afgør. Hver af disse afdelinger forpligter sig over for FREUDS AGORÁ til at arrangere 1 (vi siger og skriver ét) weekendseminar om året, således at alle Agorá s deltagere og et muligt udefrakommende publikum kan få adgang til de spørgsmål, som den pågældende afdeling beskæftiger sig med.

På nuværende tidspunkt findes to grupper (*Drift og topologi* samt *Psykoanalysens dannelser*) omkring hvilket der kan oprettes sådanne afdelinger. En tredje arbejdssammenhæng er under udarbejdelse omkring de opgaver der knytter sig til biblioteket.

Medlemskabet af FREUDS AGORÁ – SKOLE FOR PSYKOANALYSEN sker i kraft af en

⁷ ”Jeg kan naturligvis ikke på forhånd sige Dem, hvor megen forståelse De vil opnå for psykoanalysen ud fra mine oplysninger, men jeg kan i hvert fald love Dem, at De ikke blot ved at høre disse forelæsninger vil kunne lære at foretage en psykoanalytisk undersøgelse eller at gennemføre psykoanalytisk behandling.” Sigmund Freud: *Forelæsninger til indføring i psykoanalysen*, I. forelæsning.

reel og aktiv deltagelse i disse eller andre af Skolens afdelinger. De eventuelle grupper eller carteller der måtte findes og som måtte have interesse i at bidrage til FREUDS AGORÁ's projekt, må således knytte deres arbejde til de eksisterende afdelinger eller simpelthen danne en ny (dvs. give sig et arbejdsprogram, *modus vivendi*, forpligte sig på at være ansvarlig for et weekend-seminar om året, osv.). Medlemmerne kan sagtens deltage i flere af disse arbejds-sammenhæng efter lyst og behov.

Efter vores opfattelse er der brug for i hvert fald fire arbejdsområder til bestemmelse af:

- Hvad vi mener med 'klinik'. (Dvs., fx, hvorfor skal vi holde op med at tale om 'cases' og tænke patogenetisk?).
- Hvad vi mener med 'psykoanalysens rationalitet'. (Dvs., fx, hvad er 'viden' inden for vores felt?)
- Hvad vi mener med 'massepsykologi'. (Til studier af det sociale nomologiske grundlag).
- Hvad vi mener når vi siger 'jeg er psykoanalytiker'. (For en reformulering af spørgsmålet om lægmandsanalysen og psykoanalytikerens uddannelse).

4) De forudgående punkter er vejledende og udtryk for vores opfattelse af hvad det er for nogle opgaver en psykoanalytisk institution må beskæftige sig med, når den har uddannelse af psykoanalytikere som formål. Vi ekskluderer ikke andre emner og er åbne for andres forslag. Vi er dog af den opfattelse at de punkter vi før har nævnt, er ufravigelige og vil derfor arbejde for deres gennemførelse.

FREUDS AGORÁ's initiativgruppe (der altså består af OC, FG, LH og LL) har konstitueret sig som cartel og agter at fungere som koordinerende enhed i de næste tre år. Medlemmerne af dette cartel deltager på lige fod og med de samme betingelser i det arbejde, der foregår i de forskellige sektioner. De har dog det overordnede ansvar for projektets gennemførelse. Det forventes at de (gerne sammen med andre) i deres funktion vil producere skriftligt materiale vedrørende de fire omtalte ufravigelige punkter. Derudover skal de i hvert fald udarbejde en argumenteret skitse vedrørende psykoanalysens historie i Danmark, samt udarbejde et oplæg til fælles drøftelse vedrørende en nærmere organisatorisk indretning.

Således hvad vi forpligter os til over for os selv, hinanden og dem der måtte have den venlighed at ville arbejde sammen med os under de udstukne præmisser.

Vi mener altså at der er brug for en Skole for psykoanalysen. Vi insisterer på at det er 'for psykoanalysen' at denne skole skal oprettes (og ikke 'til psykoanalyse', 'for at lære psykoanalyse', 'for at blive psykoanalytikere' eller lignende). Psykoanalysen er ikke blot givet med "analysen på briksen" eller med, at "analytikerens autoriserer sig ... med nogle andre." Psykoanalysen opretholdes ud fra den nødvendighed, at den må fremstille (darstellen), udarbejde (ausarbeiten) og gennemføre (durch arbeiten) en Skole for psykoanalysen.

PRAKTISKE FORHOLD

Rammetekster

A) Foreningen FREUDS AGORÁ

«FREUDS AGORÁ er et mødested (Agorá: forum, torv, marked — mødested) for dem, der ønsker at samarbejde om en undersøgelse af psykoanalysens forudsætninger, psykoanalytikerens nødvendige plads og rationale i disciplinens teori og klinik.

«FREUDS AGORÁ danner ramme for forskellige grupper, der gør forskellige træk af psykoanalysens felt nærværende (dannelse/ uddannelse, studie af disciplinens organon / udforskning af dens konsekvenser, klinisk praksis / terapeutisk intervention ...). Disse grupper ordner hver deres egne forhold og indre anliggender og program. For tiden er disse grupper følgende: "Drift og Topologi", "Psykoanalysens Dannelser" og "Biblioteket". Andre grupper opfordres herved til at tilslutte sig dette nødvendige initiativ; det sker ved at give sig til kende overfor initiativtagerne

mail@freudsagora.dk

«I fællesskab afholder deltagerne af de enkelte grupper to gange årligt et seminar. Efterårsseminaret er reserveret medlemmer af dette arbejdsfællesskab; forårsseminaret står åbent for enhver og henvender sig ligeledes til offentligheden.

«Efter fælles aftale truffet på et årsmøde mellem alle grupper og deltagere støtter enhver deltager økonomisk de aktiviteter, som undersøgelserne giver anledning til. Der kan vælges en ansvarlig for denne funktion. I den udstrækning, hvor det viser sig nødvendigt, påtager FREUDS AGORÁ sig de krav af foreningsmæssig art, og de fremgangsmåder i overensstemmelse med god foreningsskik, som man kan stille til et sådant initiativ.»

B) Forudsætninger for FREUDS AGORÁ

– SKOLE FOR PSYKOANALYSEN

1. Psykoanalysen findes.
2. Psykoanalysen afhænger af psykoanalytikerne ... og, igen, atter *quelques autres*.
3. Psykoanalytikerne skal dannes og uddannes.
4. Denne dannelse og uddannelse er en langvarig proces som i princippet er uendelig (man bliver aldrig 'færdig', der er ikke tale om et meritforløb), men hvor forskellige momenter dog er genkendelige — på grund af karakteren af de overføringsmæssige sammenspil der deltager i processen — og derfor til at tale om.
5. Denne 'proces' kan og må understøttes (dvs. udarbejdes).
6. Hvorfor vi ikke uden videre kan 'slippe for' 'foreninger', 'selskaber', 'kredse' og 'skoler', som hver på sin måde bygger på (og fordrer) bestemte typer overføringer og hierarkiske relationer, som har deres fordele og ulemper, og som man må være opmærksom på.
7. Som følge af (og i kraft af) vores erfaringer, mener vi os nu i stand til (langt om længe) at autorisere os til at indgå i et arbejdsfællesskab af 'Skolemæssig' karakter.

8. Hovedprincippet for dette arbejdsfællesskab er, at der ikke er tale om en traditionel skole hvor man arbejder for at komme ud, 'på den anden side', af den, men at man derimod må arbejde for at kunne blive i den (heraf det 'Agorá -agtige' som vi forstår det og som vi regner med at redegøre for senere).
9. Arbejdet finder sted ud fra en organisering som omfatter både carteller, bredere arbejdsgrupper og offentlige temadage. Denne Skole følger ikke nogen på forhånd givet skabelon, men må opfindes fra bunden af. Dens rammer er dog psykoanalysen sådan som Freud og Lacan aftegner den.
10. Ud fra disse rammer udledes nogle principper (med hensyn til psykoanalysens rationalitet, med hensyn til kriterierne for dens klinik, etc.), som Skolen må sørge for at overholde, udarbejde og formidle med sit virke. Skolen giver sig derfor et cartel, kaldet 'Cartel for Freuds Agorá', som pålægges at arbejde for en præcisering af disse principper, aftegne og fordele de overordnede opgaver som det arbejde måtte have brug for og holdes ansvarlig for Skolens ve og vel.

Om foreningens karakter og medlemskab

A) Ramme

Direkte medlem er kun den der — indenfor den kontekst, som «FREUDS AGORÁ — Skole for psykoanalysen» aftegner — opret-holder sammen med enkelte andre en psykoanalytisk undersøgelse som, idet den giver sig et mundtligt og skriftligt udtryk, kan virke undervisende og skoledannende for andre igen. Medlemskabet er dermed selve den tydeliggørelse, som et sådant arbejde afstedkommer. Det må derfor afgøres på årsmødet, og år for år, hvem der er medlem på denne måde.

B) Argument

*Psykoanalysen består i et opretholdt analytisk arbejde mellem flere forskellige mennesker med forskellige positioner indenfor det analytiske sagområde, af Lacan kaldt *det freudske felt*. Med *felt* (begreb hentet fra matematikken og den teoretiske fysik) forstås netop, at man nødvendigvis må tale om forskellige dimensioner i feltet, der tillader forskellige positioner, som der kan udsiges noget om netop mht. de dynamiske forhold ("kræfter"), der virker i feltet. Psykoanalysen er således ikke givet *én gang for alle*. Den består snarere i et konkret forløb — såvel i klinisk praksis, i tænkning og erfaring — som fortsætter aktivt mellem flere forskellige deltagere.*

Medlemskab kan i denne sammenhæng forstås derfor på flere forskellige måder, som der kan skelnes mellem. Det kan forstås i en bredere betydning, og det kan forstås i en mere præcis, ja snæver betydning, hvor det medfører, at deltagerne påtager sig nærmere bestemte opgaver og forpligtelser.

*I bred og mere almen forstand betyder medlemskab, at man — enkeltvis og i arbejdsgrupper — påtager sig konsekvensen af, at medlemskab har som sin mulighedsbetingelse, at der opretholdes et arbejde med analysen. Denne brug af betegnelsen *arbejde* har en sær-*

lig status i en psykoanalytisk forståelse og selvforståelse.

Også for en ekstern historisk betragtning af psykoanalysen fremstår det nemlig meget klart, at det er en væsentlig del af psykoanalysens selvforståelse, at tankeudviklingen og erfa-ringsopbygningen sker i en henvendelse til andre, der igen har som sin forudsætning, at vi faktisk er henvist til *relevante andre*. Opdagelse af denne forudsætning danner netop felt.

Ubenægtelighed af disse *relevante andres* betydningsfuldhed har sikkert analoge træk i andre menneskelige grupper og dannelser, fx beretter kunstnere om noget tilsvarende, og kendte historier indenfor forskningen (fx striden mellem Bohr og Einstein indenfor teoretisk fysik i 1920'erne og 30'erne) vidner også om denne henvisthed til de *relevante andre*. Psykoanalysen har således næppe monopol på dette træk; men det indtræder på en særlig betydningsfuld måde i dannelsen af psykoanalysen.

For Freud starter sin særlige analytiske erfaring i et meget tæt samarbejde (særligt 1882-1895) med hans lægelige mentor og ven, den kendte wienerlæge Joseph Breuer (1842-1925); Freud mener endog, at det er Breuer (i og med den kliniske case, der kaldes "Anna O"), der finder frem til den særlige analytiske fremgangsmåde, der kaldes *den kathartiske metode*.

Samarbejdet er voldsomt affektivt investeret; forskelle og ligheder markeres kraftigt og kraftfuld, ja endog aggressivt. Den tænkning, der forsøges afdækket, er eksplicit henvendt til en bestemt persons modtagelse — og forudsætter denne som disponibel og villig! Senere genkender vi dette mønster også i den omfattende brevveksling, udveksling og kliniske møder, kaldet "kongresser" med berlinerlægen Wilhelm Fließ, med hvem der er et ofte dagligt, tæt skriftligt samarbejde i årene 1887-1902.

I dannelsen af psykoanalysen kan vi afdække et sandt mylder af nære venner, medarbejdere og tidligere eller nuværende analysander. Blandt de mange kan dog nogle nævnes, fx Eduard Silberstein, Ernest Jones, Carl-Gustav Jung, Sandor Ferenczi, Oskar Pfister, Karl Abraham, Max Eitington og Otto Rank. Også visse kvinder deltager på betydningsfuld måde, fx Lou Andreas-Salomé og Sabina Spielrein. De er ikke blot venner; men det er i en intens kontakt og udveksling, med de enkelte til forskellige tider, at Freud udarbejder det, der kommer til at fremstå som psykoanalysen.

Dette resultat, analysen, er således en virkning af en bestemt dannelsesproces, hvis særpræg man kan følge og afdække. Mindre eksplicit, men meget nærværende står en række kvinder; Freud står i en bestandig og meget nær udveksling med hans patienter, af hvilke mange er kvinder, og som ofte bliver hans senere nære medarbejdere. Man kan næppe tænke analysen uden at nævne disse kvinder, hvis evne til at udtrykke deres lidelse og til at tænke ud fra den, bliver normdannende for Freud. Det fremstår ikke blot som et ofte stormfuldt samarbejde og udveksling, men giver også anledning til store vanskeligheder, der kan ende med et brud som aldrig heler (bruddet med Jung så vel som med Adler).

Som en væsentlig del af dette felt kan man pege på, at Freud ganske tidligt organiserer en særlig hyppig udveksling (af breve, manuskripter og bidrag til analytiske tidsskrifter), der også omfatter internationale møder (kongresser, den første i Salzburg 1908) og et internationalt selskab (*Internationale Psychoanalytische Vereinigung*, IPV, med start i 1910), der senere i 1933 bliver til det kendte IPA, *International Psycho-analytic Association*). Disse træk er ikke udvendige, men indre nødvendige dimensioner af den analytiske

dannelsesproces.

I den brede forstand kan vi således sammenfatte, at man er medlem af nærværende initiativ i kraft af sit arbejde — og i lige netop den udstrækning, dvs. så langt som arbejdet bærer eller rækker. Der findes selvfølgelig ikke en objektiv observationspost, fra hvilken position man kan udsige, som var det en sandhedsfunktion, hvem eller hvad dette faktiske arbejde består af. Men der findes noget andet — midt i selve udvekslingen — som er næsten lige så godt, og det er arten af den måde, hvorpå forskellige arbejdsforegange og forskellige forslag til overvejelse faktisk viser sig at være henvendt til *relevante andre* (og som netop derfor også forelægges som udbygning af et arbejdsmæssigt fællesskab). De samme kriterier ville man også anvende indenfor strengt naturvidenskabelige forskningsgrene.

Man kan også sige det på den måde, at — taktisk og strategisk indenfor det samarbejde vi her foreslår — gælder det om at *spille med helt åbne kort*. Man lægger kortene på bordet — og opfordrer dermed enhver *relevant anden* til at vise den samme tillidsfuldhed; der er ikke tale om tillidsfuldhed som en kvalitet mellem mennesker — men tillidsfuldhed til selve det forløb (fælles undersøgelse), der her er i gang.

Dette træk, der her er forsøgt tydeliggjort, har man ofte, med Lacan, kaldt for en *arbejds-overføring*, en overføring, der rækker ud over den enkelte, men er helt afhængig af et samarbejde med disse enkelte — et arbejdsfællesskab, der rækker ud efter det objekt, som analysen selv udgør.

Thi stillet overfor det analytiske objekt står enhver netop ikke fuldstændig alene i det analytiske arbejde. Hvis vi var det, ville det analytiske forehavende risikere at forfalde til at være en psykotisk monoman idé, krydret med storhedsforestillinger.

Indtil nu har det handlet om den brede tilgang i forståelsen af medlemskab; svarende til dette findes der også en nødvendigvis mere snæver tilgang til spørgsmålet om medlemskab. I lighed med den symbolske kastration, der opererer i det ødipale kompleks, anser vi det for nødvendigt, at der findes en funktion, der trækker grænser. Denne funktion opretholdes — indtil nu og indtil vi er kommet videre i vor forståelse af det — af det cartel, der kalder sig CARTELLET FREUDS AGORÁ ; dette cartel kan finde det nødvendigt at tydeliggøre, at bestemte personer må betragtes som medlemmer i egentlig forstand. Til disse personer knytter der sig en analytisk forventning, at de ikke blot allerede har bidraget til analysens dannelse, men at de også fortsat evner at bidrage til den — i et nødvendigt samarbejde med andre.

Med dette initiativ, FREUDS AGORÁ , lægger vi op til et sådant nødvendigt samarbejde med andre.